

ZIEDKOPAS

Daudziem augiem uz vasas attīstās tikai pa vienam ziedam – tos sauc par vientuļiem ziediem. Tādi ziedi piemēram, tulpēm, magonēm u.c. augiem.

Lielākajai daļai augu ziedi lielā daudzumā sakopoti uz norobežotas ģeneratīvās ass – ziedneša.

Par ziedkopu sauc modificētu vasas daļu, uz kuras attīstās ziedi.

Ziedkopā var būt lapas. Tās sauc par augšlapām (*folia apicalia*). Primitīvākajās ziedkopās augšlapas krasi neatšķiras no veģetatīvajām lapām. Tālāk evolucionējušām sugām var vērot, kā lapas pakāpeniski kļūst vienkāršākas. Tās vairs nav diferencētas kātā un lapas plātnē, tām nav pielapu, tās nepiedalās aktīvi fotosintēzē. Tās ir mazākas par vidējām lapām. Lapas plātne vāji izteikta un bieži vien krāsaina, kas sekmē kukaiņu pievilināšanu. Šādas spilgti violetas augšlapas, piemēram, ir birtzalu nārbulim, kura augšlapu žāklēs atrodas dzeltenie ziedi.

Augšlapas pie ziediem sauc par seglapām jeb braktejām (*bractea*). Tās izpilda ziedu un ziedkopu aizsargfunkciju. Atsevišķu dzimtu augiem (piemēram, *Umbelliferae*, *Asteraceae*) seglapas pie ziedkopas veido augšlapu kopu – vīkalu (*involucrum*) vai vīkaliņu (*involucellum*). Šīs augšlapas attiecīgi sauc par vīkala un vīkaliņa lapām. Pēdējās raksturīgas čemurziežu dzimtas augiem. Daudziem augiem augšlapas, atveroties ziediem vai ziedkopām, nokrīt. Turpretim purva cūkausim ir liela, balta augšlapa, kuras žāklē atrodas ziedkopa.

{Ziedkopas otrās pakāpes ass (sānasis) izaug no seglapu – brakteju žāklēm, un tām ir viena divas pieziedlapas – brakteolas – *bracteola*, kuru žāklēs savukārt var būt ziedkopas trešās pakāpes ass utt. Tātad ziedkopas vienas ass pieziedlapas ir ziedkopas otras ass seglapas.}

Ziedaugu zarošanās veidus var atpazīt arī ziedkopās. Gluži kā vasai, arī ziedkopām izšķir: 1) monopodiālās jeb racemozās un 2) simpodiālās jeb cimozās ziedkopas.

MONOPODIĀLĀS (RACEMOZĀS) ZIEDKOPAS

Monopodiālās ziedkopas sauc par ķekaroņiem jeb par botriskajām ziedkopām.

Racemozām ziedkopām raksturīgs monopodiāls zarojums. Tām ir izteikta viena galvenā ass, no kuras atzarojas vājāk attīstītas sānasis. Monopodiālajām ziedkopām galvenā jeb centrālā ass aug garumā, tā attīstīta spēcīgāk nekā pirmās pakāpes sānasis, tās savukārt spēcīgāk attīstītas nekā otrās pakāpes sānasis utt. Tādejādi visai zarojuma sistēmai stiepjas cauri īsta galvenā ass jeb monopodijs – *monopodium*.

Galvenā ass aug garumā ar galotni. Racemozās ziedkopās ziedu atvēršanās sākas virzienā no ziedkopas apakšas uz augšu (akropetāli) vai arī no malām uz centru.

Racemozās ziedkopas iedala vienkāršās un saliktās. Augiem ar vienkāršajām ziedkopām atsevišķi ziedi novietoti uz galvenās ass, bet saliktajām ziedkopām uz tās atrodas nevis atsevišķi ziedi, bet vesela ziedkopa.

Vienkāršās racemozās ziedkopas ir:

Ķekars (*racemus*, *botrys*) ir ziedkopa ar neierobežotu augšanu garumā, uz kuras galvenās ass attīstās ziedi ar vienāda garuma ziedkātiem. ievām, akācijām, Daugavas lilijai.

Vārpa (*spica*) ir ziedkopa, kurai uz galvenās ass atrodas sēdoši ziedi.

Vāļīte (*spadix*) ir ziedkopa ar pārsnātinātu, sulīgu galveno asi, uz kuras atrodas sēdoši ziedi.

Spurdze (*amentum*) būtībā ir vārpa, ar tievu nokarenu galveno asi, uz kuras atrodas sēdoši ziedi.

Čemurs (*umbella*) ir ziedkopa, kurai stipri sarukusi galvenā ass un sānasis atiet it kā no viena punkta.

Vairogs (*corymbus*) atšķiras no ķekara ar to, ka apakšējo ziedu kāti ir garāki par augšējo ziedu kātiem. Ziedi ziedkopā atrodas vienā līmenī.

Galviņa (*capitulum*) ir ziedkopa ar ļoti īsu, pārsnātinātu galveno asi, uz kuras atrodas ziedi ar ļoti īsiem ziedkātiem.

Kurvītis (*calathidium*) ir ziedkopa ar platu iedobtu vai konisku galveno asi. Ziedi ar īsiem kātiem vai sēdoši.

Saliktajās racemozās ziedkopas ir:

Skara (*panicula*) ir salikts ķekars, kuram ir galvenā ass. Sānu asīm ir ķekara vai vienkāršas vārpas uzbūve.

Salikta vārpa (*spica composita*) ir ziedkopa, kurai uz galvenās ass atrodas nevis atsevišķi ziedi, bet atsevišķas vārpiņas.

Salikts čemurs (*umbella composita*) ir ziedkopa, kurai uz pirmās pakāpes atzarojumiem veidojas nevis ziedi, bet mazi čemuriņi. Bieži pie pirmās pakāpes atzarojumu pamata attīstās vīkals, bet pie otrās pakāpes zaru pamata – vīkaliņš.

SIMPODIĀLĀS (CIMOZĀS) ZIEDKOPAS: ŽUBURONI

Cimozām ziedkopām raksturīgs simpodiāls vai neīsti dihotomisks zarojums. Cimozo ziedkopu galvenās ass zieds izplaukst ātrāk par sānzaru ziediem. Sānasis attīstās spēcīgāk par ziedkopas galveno asi. Ziedu izplaušana notiek bazipetāli, t.i. no centra uz malām.

Monohāzijs (*monochasium*) jeb vienžuburonis

ir ziedkopa, kuras galvenā ass nobeidzas ar ziedu, bet uz tās, zemāk par galotnes ziedu, attīstās sānasis, kas arī beidzas ar ziedu. Tā sazarojoties, izveidojas galvenā ass (simpodijis), kas sastāv no vairākām sānasīm. Monohāzijam izšķir vairākus veidus: sirpi, rituli, vēdekli, tīsteni.

Sirpis (*drepanium*) ir ziedkopa, kurai sānasis attīstās tikai uz vienu pusi un vienā plaknē.

Tīstenim jeb sagrieztajam sirpim – *bostryx* sānasis tāpat pa vienai un uz vienu pusi kā sirpim, bet nav vienā plāksnē ar ziedkopas galveno asi. Tīstenī ziedi ir asinszālēm, bietēm, dienzedēm u.c.

Vēdeklis (*rhypidium*) ir ziedkopa, kurai sānasis atiet pamīšus pa kreisi un labi, turklāt atrodas vienā plaknē.

Ritulim jeb sagrieztajam vēdeklim – *cincinnus* sānasis pa vienai uz divām pusēm, tāpat kā vēdeklim, bet neatrodas vienā plāksnē ar ziedkopas galveno asi. Ritulis ir vairākiem skarblapju un nakteņu dzimtas augiem, laimiņiem – *Sedum*, bišāboliņiem – *Phacelia* u.c.

Dihāzijs (*dichasium*) jeb divžuburonis

ir ziedkopa, kurai zemāk par galvenās ass ziedu attīstās divas vienāda garuma sānasis ar ziediem. Galvenā ass pārstāj augt garumā, bet sānasis attīstās spēcīgāk par to. Uz tām savukārt attīstās divas jaunas sānasis, t.i. turpinās neīsti dihotomā zarošanās. Šādas ziedkopas raksturīgas mūsu florā bieži sastopamajiem nelķu dzimtas augiem.

Pleiohāzijs (*pleiochasium*) jeb daudzžuburonis

ir ziedkopa, kurai no galvenās ziedkopas ass zem galotnes zieda atzarojas vismaz trīs un vairāk vienādi attīstītas sānasis. Sānasis vienmēr ir spēcīgāk attīstītas par galveno asi.